

In het hiernavolgende wordt eerst artikel 140 Sr. besproken. Daarna zal artikel 141 Sr. aan een nadere beschouwing worden onderworpen. Rest ons nog te constateren, dat wij ons kunnen verenigen met het oordeel van de rechtbank Groningen met betrekking tot artikel 162 Sr.

deelneming aan een misdadige organisatie (artikel 140 Sr.)

I deelnemen aan....

'Deelnemen aan' wordt in de literatuur veelal uitgelegd als: 'betrokken zijn bij'. Van die betrokkenheid is evenwel slechts dan sprake als er enige vorm van actieve bijdrage is geconstateerd, met andere woorden het enkel sympathisant zijn is niet voldoende.

In de meest recente jurisprudentie wordt onder deelnemen verstaan:

'...indien de verdachte behoort tot het samenwerkingsverband

en

een aandeel heeft in, dan wel ondersteunt, gedragingen die strekken tot of rechtstreeks verband houden met de verwezenlijking van het in artikel 140 Sr. bedoelde oogmerk'.

De vraag of de verdachten in casu tot zulk een samenwerkingsverband behoorden kan positief worden beantwoord. De aanwezigheid binnen het WNC (in ieder geval op en na de vrijdagavond) is op zich voldoende aanwijzing voor het 'behoren tot' het samenwerkingsverband.

Verder kan van een aantal verdachten worden vastgesteld dat zij binnen het WNC daadwerkelijk allerlei handelingen/gedragingen hebben verricht met het oogmerk gewelddadig verzet tegen de ontruiming te plegen. Hier kan als voorbeeld worden gegeven: het barricaderen van de binnenkant van de panden, het klaarleggen van barricademateriaal en het uitdelen van gasmaskers etc.

Daaruit valt voldoende af te leiden dat zij daardoor een aandeel hebben gehad in gedragingen als vereist. Van de overige verdachten die zijn aangehouden kan niet uit de bewijsmiddelen worden afgeleid dat zij handelingen/gedragingen hebben verricht, maar kan niettemin **wel** worden vastgesteld dat zij gedragingen die strekten tot de verwezenlijking van het doel van de organisatie hebben ondersteund. Want, hoewel alle hier terechtstaande verdachten zich bewust waren van de aard van de organisatie waarbij zij zich hadden aangesloten en zij de onrechtmatigheid van het beoogde konden inzien, hebben zij zich uitdrukkelijk **niet** onttrokken aan het in het WNC bestaande

samenwerkingsverband (terwijl zij dit hadden moeten en kunnen doen). Slechts aantoonbare inkeer of terugtred uit de organisatie had de verwijtbaarheid kunnen opheffen. Daarvan was hier echter geen sprake. Immers, vanuit de organisatie was te verstaan gegeven dat men zich tot vrijdagavond 22.00 uur uit de panden kon verwijderen; daarna zou de strategie worden besproken en zouden afspraken worden gemaakt. Nadat tijdens de besprekingen de aanwezigen waren geteld, werd vastgesteld dat plan "O" kon worden uitgevoerd. De enkele aanwezigheid op die tijd en die plaats en onder de hiervoor geschetste omstandigheden geeft voldoende aan dat daardoor gedragingen zijn ondersteund die strekken tot en rechtstreeks verband houden met oogmerk van de organisatie.

II organisatie / samenwerkingsverband

Thans komt de vraag aan de orde of er sprake is van een organisatie in de zin van artikel 140 Sr.. De jurisprudentie geeft aan dat er sprake moet zijn van een samenwerkingsverband waarin meerdere personen volgens door hen gestelde regels en voor een door hen gesteld doel samenwerken, en tegenover derden als eenheid optreden. In de jurisprudentie komen de volgende elementen regelmatig terug: het dient te gaan om een **duurzaam** en **gestructureerd** samenwerkingsverband.

a. duurzaamheid van de organisatie

Noch uit de wet, noch uit de jurisprudentie kan een soort algemeen vereiste van duurzaamheid worden afgeleid. Afhankelijk van het soort misdrijven waarop het oogmerk is gericht, zal het samenwerkingsverband, ondermeer voor wat de duurzaamheid betreft, worden ingericht. In casu was de duurzaamheid van het samenwerkingsverband vrij beperkt omdat de aard van de delicten waarop het oogmerk was gericht niet een grotere duurzaamheid behoeft.

b. structuur van de organisatie

Dat er concreet sprake was van een gestructureerd samenwerkingsverband blijkt ondermeer uit het feit dat er binnen het WNC vergaderingen werden gehouden. Tevens blijkt dat de verdachten waren ingedeeld in ploegen. Er waren barricadeploegen, een EHBO-ploeg, een radioploeg etc. Verder werd er aan werving gedaan teneinde zoveel mogelijk steun te verkrijgen bij de ontruiming.

III oogmerk tot het plegen van misdrijven

Het is onweersproken dat tijdens de vergaderingen de verdachten zich tot doel hebben gesteld gewelddadig verzet te plegen en vernielingen aan te richten. Het oogmerk van de organisatie kan daarnaast worden afgeleid uit het feit dat er door de aangehouden verdachten voorzorgsmaatregelen waren genomen teneinde de identificatie te belemmeren.

In de literatuur wordt wel de mening aangehangen dat voor toepassing van artikel 140 Sr. het oogmerk gericht dient te zijn op het plegen van misdrijven gedurende enige tijd. Ook de rechtbank Groningen is, blijkens het vonnis, kennelijk die opvatting toegedaan. Mocht het begrip 'gedurende enige tijd' overigens een rol spelen - uit de wetstekst valt zulks een beperking niet af te leiden - dan nog wordt dit criterium bepaald door de feiten en omstandigheden van het geval, waarbij met name de aard van de delicten van belang is. Op grond daarvan komt Groenhuijsen¹ tot de conclusie:

'..dat de Hoge Raad geen hoge eisen stelt aan het bewijs van een zekere duurzaamheid van criminele activiteiten'

Ook één van de Mariënburcht-arresten d.d. 16 oktober 1990 (nr. 86.988) leidt **niet** tot een andere conclusie, alhoewel daar soms meer in gelezen wordt dan er staat. Uit de overweging van de Hoge Raad valt immers slechts af te leiden dat voorzover er in het middel wordt geklaagd dat daar het oogmerk niet bestond om gedurende enige tijd misdrijven te plegen, dit middel niet op de feiten steunde. Daarmee heeft de Hoge Raad zich niet uitgesproken over de vraag of het (oogmerk moet zijn gericht op het) plegen van misdrijven gedurende enige tijd een vereiste is voor toepassing van artikel 140 Sr. In dit geval was de periode waarin misdrijven werden gepleegd (relatief) vrij kort hetgeen verklaard kan worden uit de omstandigheden van het geval en de aard van de delicten: het oogmerk was hier gericht op het plegen van gewelddadig verzet tegen de ontruiming. Overigens ook hier was men wel degelijk voornemens te voldoen aan het criterium 'gedurende enige tijd'. Men wilde het verzet zo lang mogelijk volhouden. Daartoe was een forse hoeveelheid voedsel en barricademateriaal aanwezig. Het optreden van de politie echter heeft de ontruiming versneld.

Tot slot hechten wij eraan op te merken dat ons inziens gebruik maken van artikel 140 Sr. niets van doen heeft met het criminaliseren van de 'kraakbeweging' (een wel zeer vaag begrip). Voor ons bestaat er een uitdrukkelijk verschil tussen de 'kraakbeweging' en de organisatie binnen het WNC. Hier spreken wij niet meer en niet minder dan over

---

¹ Ars Aequi 1991, pag 421 e.v.

verdachten die zich in de telastegelegde periode hebben aangesloten bij en hebben deelgenomen aan een organisatie binnen het WNC die het oogmerk had om gewelddadig verzet tegen de ontruiming te plegen. Uitsluitend dat is het strafrechtelijk verwijt.

openlijke geweldpleging (artikel 141 Sr)

Zoals wij hebben laten zien is deelname van de verdachten aan de in artikel 140 Sr. bedoelde organisatie wettig en overtuigend te bewijzen. Met betrekking tot dat artikel was vooral de uitleg c.q. de reikwijdte van het begrip 'deelnemen' van belang. Uit de jurisprudentie van de Hoge Raad met betrekking tot artikel 140 Sr. blijkt enerzijds dat de interpretatie van het begrip 'deelnemen' de betekenis van het begrip 'medeplegen' van artikel 47 Sr. nadert. Anderzijds blijkt uit recente jurisprudentie met betrekking tot artikel 141 Sr. dat de rechter bij de gekwalificeerde deelnemingsvorm 'met verenigde krachten' die ruimte niet heeft kunnen of heeft willen bieden. Er is tot op zekere hoogte sprake van een zekere wisselwerking en communicerende verbinding tussen beide artikelen. In deze visie kan men spreken van een samenhangende wijze van 'invulling' van de verschillende vormen van 'deelneming' aan strafbaar handelen en zou de achterliggende oorzaak van de restrictieve uitleg van 'met verenigde krachten' kunnen zijn dat de Hoge Raad artikel 140 Sr. toepasbaar acht voor deze moderne vormen van groeps geweld.

Na een bespreking van wetshistorie en rechtspraak, onder vermelding van rechtsgeleerde schrijvers, zullen wij de vraag opwerpen of die samenhangende uitleg wel tot deze 'enge' interpretatie noopt.

De rechtbank Groningen heeft de verdachten voor artikel 141 Sr. veroordeeld door het bestanddeel 'met verenigde krachten' op een extensieve wijze te interpreteren. Veroordeling is ook uitgesproken daar waar niet kon worden vastgesteld dat van de betreffende verdachte enige gewelddadige handeling was uitgegaan.

I terugblik op de totstandkoming van 'met verenigde krachten'

Uit de totstandkoming van artikel 141 Sr. blijkt dat de wetgever *coûte que coûte* wilde voorkomen dat er een misdrijf werd gecreëerd op basis waarvan iedereen die deel uitmaakte van een groep van waaruit geweld werd gepleegd strafbaar zou zijn.

In de Memorie van Toelichting komt dit duidelijk naar voren:

'Niemand kan daaraan schuldig worden verklaard dan die werkelijk geweld pleegt'

In de wetsgeschiedenis wordt niet over het medeplegen van artikel 141 Sr. gesproken. Volgens Wedzinga is de vermoedelijke reden geweest dat de wetgever artikel 47 Sr. uitsloot, omdat hij het medeplegen in de delictsomschrijving specifiek had omschreven als het plegen van geweld 'met verenigde krachten'. Hij baseert zich op de Memorie van Toelichting².

Machielse komt op grond van een andere redenering tot dezelfde conclusie. Hij grondt zijn mening op de jurisprudentie. Hij meent dat alle verwijzingen naar de betrokkenheid van anderen bij het gepleegde geweld worden geabsorbeerd door het 'met verenigde krachten', waardoor er voor medeplegen geen plaats meer is³.

II jurisprudentie, ondermeer het Okeghemstraat-arrest

Uit een recent arrest van de Hoge Raad kan worden afgeleid dat de Hoge Raad de interpretatie van de rechtbank Groningen van het begrip 'met verenigde krachten' kennelijk niet toelaat, en wordt tevens duidelijk wat de actuele betekenis is van het begrip 'met verenigde krachten':

'...levert het enkele feit dat de verdachte tot een groep heeft behoord die geweld heeft gepleegd, zonder dat is komen vast te staan dat van de verdachte zelf enige gewelddadige handeling is uitgegaan, geen geweldpleging zijdens de verdachte op in de zin van artikel 141 Sr.'

Op grond hiervan lijkt een veroordeling alleen mogelijk bij die verdachten die hebben toegegeven dat zij geweld hebben gepleegd of van wie anderszins het wettig en overtuigend bewijs kan worden geleverd dat van hen enig gewelddadige handeling is uitgegaan.

III rechtsgeleerde schrijvers

De verhouding tussen 'met verenigde krachten' en 'medeplegen' wordt in de literatuur als volgt weergegeven. Enerzijds stelt het 'met verenigde krachten' dus zwaardere eisen dan het 'medeplegen' - de uitdrukking doelt niet op degenen die **zelf** geen geweld gebruiken - anderzijds vereist artikel 141 Sr. geen nauwe en bewuste samenwerking.

Toch is de opvatting van de rechtbank Groningen in deze goed te verdedigen, niet alleen in het licht van de zich wijzigende opvatting over deelnemingsbegrippen, maar òòk in het

---

² zie DD 21, 1991, afl. 1, pag. 20

³ vgl. Machielse, pag. 328

licht van de in het Nieuw Burgerlijk Wetboek geïntroduceerde collectieve aansprakelijkheid voor het onrechtmatig handelen.

Bovendien heeft de Hoge Raad een andere gekwalificeerde deelnemingsvorm, te weten 'diefstal door twee of meer verenigde personen' wel opgevat als 'medeplegen' in de zin van artikel 141 Sr. (vgl. Containerdiefstal-arrest).

IV enkele overwegingen aangaande artikel 141 Sr.

Het is de vraag of er nog enige ruimte gevonden kan worden voor het strafbaar achten aan openlijke geweldpleging van personen van wie niet kan worden vastgesteld dat van hen enig gewelddadige handeling is uitgegaan. Wij menen dat die vraag (tot op zekere hoogte) positief beantwoord kan worden. Daartoe diene het volgende.

Bij lezing van artikel 141 Sr. valt het onderscheid op tussen de leden één en twee. Slechts de 'schuldige' kan strafrechtelijk aansprakelijk worden gesteld met betrekking tot de gevolgen van openlijke geweldpleging. Met schuldige wordt de pleger bedoeld die het gevolg zelf heeft bewerkstelligd. Is in dit licht bezien de 'enge' interpretatie van 'pleger' in lid één systematisch wel zo voor de hand liggend, of zou een ruimere uitleg van het begrip, zoals de rechtbank Groningen heeft gedaan, niet meer logisch zijn?

Uw Hof heeft eerder in een arrest (d.d. 22 november 1988) getracht de kring van de voor het zwaar lichamelijke letsel verantwoordelijke lieden uit te breiden. De Hoge Raad wenste Uw Hof in deze niet te volgen:

".....de daarin vermelde zwaardere strafbedreigingen uitsluitend betrekking hebben op de dader van het in het eerste lid omschreven misdrijf van wie komt vast te staan dat.....het door hem zelf gepleegde geweld een van de telkens onder 1e, 2e of 3e omschreven gevolgen heeft gehad".

In zijn noot bij dit arrest spreekt Mulder over een "interessante poging". Voor hem is het maar de vraag of de wet tot die uitleg dwingt⁴.

Hij merkt op:

"Ik vraag mij....af of binnen de activiteiten van de agressieve menigte zich geen clusters van gedragingen kunnen voordoen, waarbij over en weer wél aansprakelijkheid is voor het gepleegde geweld".

---

⁴ zie NJ 1990, nr. 637, pag. 2563

Hij pleit daarmee impliciet voor toepassing van artikel 47 Sr. en gaat zelfs zover dat hij zegt:

"dat men de wetgever niet slaafs behoeft te volgen wanneer het betreft een niet goed doordachte interpretatie van de wetstekst, die bovendien niet goed past in het systeem van de wet"

Dit brengt ons tot een **tweede** opmerking liggende in het verlengde hiervan. Hoe valt te verklaren dat medeplichtigheid aan daden van geweldpleging **wel** strafbaar zou zijn en medeplegen **niet**?

Mede gelet op het bovenstaande willen wij de volgende vraag opwerpen; zou iemand van wie vaststaat dat hij tot een zogenaamde barricadeploeg heeft behoord als dader zijn aan te merken, als duidelijk is dat de groep waarvan deze verdachte deel heeft uitgemaakt gestructureerd geweld heeft gepleegd jegens derden? Deze suggestie lijkt overigens ook verborgen te zitten in de noot van 't Hart (onder NJ 1991, nr. 30). Ook de opvatting van Mulder lijkt in die richting te gaan.

Indien deze verdachte niet als dader kan worden aangemerkt wat onderscheidt hem in betrokkenheid van de rol van de medepleger in een niet gekwalificeerde vorm van deelneming?

Op grond van het bovenstaande is de evolutie van de deelnemingsbegrippen in vergelijking met de statische wetshistorische betekenis van de deelnemingsvorm 'met verenigde krachten' zéér opmerkelijk te noemen. Consequentie van deze uitleg is dat geweldplegers die zich op deze wijze tegen het door de lokale overheid gevoerde beleid verzetten (en in de massaliteit als anonus verdwijnen) bijna niet meer zijn te bestrijden.

Wij zijn van oordeel dat hetgeen hiervoor is vermeld ervoor pleit de stringente bewijseisen te versoepelen en meer in overeenstemming te brengen met de algemene leer aangaande medeplegen.

Afrondend en resumerend:

onze opvatting is dat **alle** in deze zaak terechtstaande verdachten in de telastegelegde periode vallen onder de werking van **artikel 140 Sr.** Het bewijs achten wij wettig en overtuigend.

Met betrekking tot de telastegelegde en bewezenverklaarde overtreding van **artikel 141 Sr.** lijken wens en mogelijkheden te zijn gescheiden door de Okeghemstraat. In ieder geval staat vast dat die verdachten van wie uit de bewijsmiddelen blijkt dat door hen zelf enige gewelddadige handeling is gepleegd, onder de reikwijdte van artikel 141 Sr. vallen. Wij vorderen daarnaast **ook** veroordeling van diegenen waarvan weliswaar **niet** vaststaat dat van hen enige gewelddadige handeling is uitgegaan, maar waarvan **wèl** vaststaat dat ze hebben behoord tot een groep personen die buiten het WNC **geweld** heeft gepleegd. Indien U echter in deze de kennelijk strikte lijn van de Hoge Raad wenst te volgen zult U voor deze categorie verdachten tot vrijspraak moeten besluiten. Men kan zich dan afvragen of hier niet een taak ligt voor de wetgever.

Tot slot vragen wij Uw college alle verdachten vrij te spreken van het telastegelegde **artikel 162 Sr.**

Gelet op het bovengenoemde standpunt met betrekking tot het bewijs zullen de vonnissen van de rechtbank Groningen vernietigd moeten worden.

Dan komen wij nu tot een bespreking van de strafmaat. Wij zijn van oordeel dat **geen** van de verdachten in aanmerking komt voor het verrichten van onbetaalde arbeid ten algemenen nutte: de aard van de strafbare feiten en de repercussies die deze in de maatschappij hebben gehad staan daaraan in de weg.

Ons inziens dienen met betrekking tot de strafmaat de volgende differentiaties te worden aangebracht. Wij vorderen tegen **die** verdachten van wie alleen het telastegelegde artikel 140 Sr. bewezen kan worden verklaard, een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van **vier maanden**. Tegen die verdachten van wie **daarnaast** het bewijs van artikel 141 Sr. is te leveren, vorderen wij een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van **zes maanden**.